

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2018/05/verebelyi-rita-kaposi-jozsef-tortenelem-08-03-08/>

Verebélyi Rita

Kaposi József - Történelem

Kaposi József: Válogatott tanulmányok II., TANTERV » TÖRTÉNELEM »
MÓDSZERTAN.

(Szujo Béla, szerk., Szaktudás Kiadó Ház Zrt., Budapest, 2015, 200 oldal)¹

Kaposi József – az OFI tudományos munkatársa, a PPKE Pedagógiai Tanszék oktatója, a Forrásközpontú történelemtankönyvek egyik társszerzője –, nagy szerepet vállal a középiskolai történelemtanítás megújításában, a reflektív történelemszemlélet kialakításában és a történelemtanárok didaktikai és módszertani szemléletváltásában.

Jelen tanulmánykötet a *Válogatott tanulmányok I. kötet (TÖRTÉNELEM » ÉRETTSÉGI » MEGÚJÍTÁS)* folytatásaként jelent meg 2015-ben. 2012-ben a hazai történelemtanítás tartalmi és módszertani keretei jelentősen megváltoztak az új NAT és a kerettantervek megjelenésével, ezért szükségszerű volt a történelemoktatásban is a paradigmaváltás. Kaposi József tanulmánykötete hiteles körképet ad a változási folyamatról, hiszen a szerző aktív résztvevője mind a tankönyvi, mind a (történelem) tanárképzés megreformálásának. A kötet aktualitását a közoktatásban jelenleg is zajló (történelem tantárgy) pedagógiai-módszertani átalakulás adja, ezért úgy vélem, hogy Kaposi József hasznos és jól alkalmazható ismereteket foglal össze a tanárok számára.

A kötet több tanulmányt tartalmaz, ismerteti a történelmi gondolkodás fejlesztését és a problémaorientált tanítást, bemutatja a történelem tanterv szabályozásának változásait; röviden leírja a történelem tankönyvek szerepének változásait². A negyedik fejezetben pedig az állampolgári nevelés fontosságát,³ a tanárképzés,⁴ illetve a történelemtanítás kihívásait, valamint hangsúlyozza a módszertanban rejlő lehetőségeket.⁵ Recenzióm a kötet első, 60 oldalnyi „TÖRTÉNELEM” címszó alatti kilenc altéma köré csoportosított két tanulmányát ismerteti.⁶

„A történelmi gondolkodás és fejlesztése” tanulmány tömör összefoglalást nyújt – a történelem, mint tudomány – XX. századtól napjainkig végmenő változásairól, megítéléséről. Számos hivatkozást ad meg (pl. Csapó Benő, Knausz Imre, Halász Gábor stb.), ami jó kiinduló pontja lehet a téma iránt érdeklődő kollégáknak.

Kiemeli, hogy a történelmi gondolkodás kialakításában fontos szerepe van a történelmi kulcskompetenciák fejlesztésének, ehhez azonban elengedhetetlen a szemléletváltás és az új típusú tananyag-feldolgozás. Ennek eredménye a forrásközpontú történelemtankönyvek megjelenése, ami nagyban hozzájárul, hogy a tanulók az egyes történelmi tartalmakat élményszerűen sajátítsák el, elősegítve ezzel a hatékonyabb tanulási-tanítási folyamatot.

„A problémaorientált történelemtanítás” rész a történelemórákon megszerzett, de azon kívül is alkalmazható hasznos tudásra, képességre helyezi a hangsúlyt, tehát olyan kompetenciák fejlesztését kell az órákon elérni, amelyek képessé teszik a tanulókat a körülöttük zajló események vizsgálatára és értelmezésére. Fontos a tananyagtartalmak tudatos és szakmai alapokon nyugvó kiválasztása, azaz a redukciós, strukturális és konstrukciós koncepciók együttes érvényesítése a tankönyvekben. Az új szemléletű

történelemtanítás egyben lehetőséget ad a különböző változatos munkaformák alkalmazására, kipróbálására, mint például páros és csoportmunka, szerepjáték, disputa stb.

Elnevezéséből adódóan a problémaorientált tanításban a cél, hogy a tanulók a probléma definiálásával, a múlt vizsgálatán keresztül a jelen és jövő eseményeit is értelmezni tudják, valamint az esetleges problémákra megoldást találjanak. A kritikai gondolkodás kialakításához pedig elengedhetetlen a tanórai problémahelyzetek „generálása”, pl. álláspontok, vélemények ütköztetése, forrásokon keresztül okok és következmények elemzése. Ez a fajta érzelmi érintettség egyben motiváló erő is, hiszen a tanulók saját maguk jutnak el a „történelmi megoldáshoz”, tehát az aktív kognitív tevékenység kulcsa a tanulók további motiváltságának.

„*A fejlesztő- és a képességfejlesztő feladatok a történelmi gondolkodás kialakításában*” című tanulmányban a szerző logikusan végigveszi, hogy miért volt szükség a régi szemléletek újragondolására, és milyen elméleti elképzelések, értelmezések születtek a paradigmaváltással kapcsolatban, valamint részletesen ismerteti a fejlesztőfeladatok elkészítésének hátterét, sajátosságait elméleti és gyakorlati síkon. Ez utóbbi bemutatását 8 mintafeladaton keresztül, módszertani ajánlással teszi meg a szerző.

„*A feladatok és a problémamegoldás*” fejezetben végigkövethetjük a tanulás, tudásátadás folyamatával kapcsolatos szemléletváltást, amelyet a megváltozott jelenkori, infokommunikációs, kulturális és társadalmi változások hívtak életre. Kaposi József külön kiemeli, hogy a kompetenciák (pl. nyitottság, kreativitás, kombinatív gondolkodás) fejlesztésében fontos szerepet játszik a tanórai probléma-feldolgozás és -megoldás egyéni, csoportos vagy projekt módszer segítségével. Kitér továbbá az emocionális, tehát érzelmi készségek fejlesztésének fontosságára, hiszen ma már elismert tény, hogy „*az ismeretek, melyeket élményszerűen sajátítunk el (flow-érzéssel), hatékonyabban rögzülnek, és később könnyebben előhívhatók*”⁷. Ez vitathatatlanul szoros összefüggésben áll a tanulói eredményességgel.

„*A történelmi gondolkodás és fejlesztése*” részben központi szerepet kap a történelmi múlt eseményeinek forrásokon keresztül való „összerakása”, megértése, feldolgozása, a differenciált történelmi gondolkodás elsajátításának képessége, vagy a narratív szemléletmód tanórai megjelenése. A tankönyvekben található bőséges források (elsődleges, képi, grafikonok stb.) feldolgozására a kooperatív tanulási módszerek (pl. csoportmozaik vagy szakértői mozaik) igen hasznosak lehetnek, fejlesztve ezzel a tanulók kommunikációs képességeit és egyéni felelősségtudatát.

„*A fejlesztőfeladatok fejlesztésének háttere, sajátossága*” fejezet jól szemlélteti az OFI (Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet) és elődintézménye, az OKI (Országos Közoktatási Intézet) hazai közoktatás fejlesztésében betöltött szerepét. A új típusú fejlesztőfeladatok számos olyan kompetenciaterületet érintenek (módszertani, intellektuális, személyes és társas, kommunikációs), melyek lehetővé teszik a strukturáltabb gondolkodási szintek elérését és elősegítik a tantárgyközi területek fejlesztését is. A szerző jól szemlélteti, hogy a fejlesztőfeladatok összeállítását milyen feladat-felépítési struktúra jellemzi, a figyelemfelkeltő címtől az értékelési kritériumokig. Ezen feladatok végső célja, hogy az élményszerű tanulási folyamat során a tanulók transzverzális kompetenciái (kritikus gondolkodás, problémamegoldás, kooperativitás) fejlődjenek.

„*A szociális-állampolgári kompetenciát fejlesztő feladatok*” fejezet összegzi azon kompetenciatartományokat (személyes-társas, cselekvési, történelmi, részkompetenciák), melyek a szociális és állampolgári nevelésben központi helyet kapnak. Ennek megértését

szolgálja két – részletes szerzői-tanári magyarázattal ellátott – mintafeladat (a középkor mindennapi életviszonyai és a második ipari forradalom).

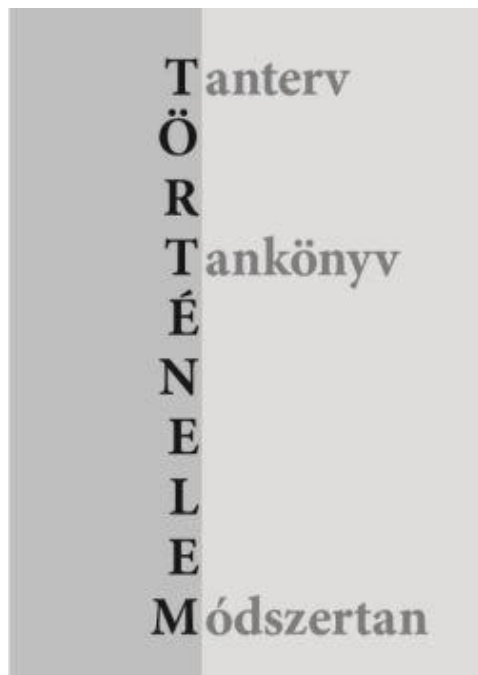
„A fejlesztőfeladat-készítés folyamata és a kipróbálás tapasztalata” fejezet a 2005–2007 közötti fejlesztő szakaszok gyakorlati megvalósításának folyamatát mutatja be. Az egyes feladatblokkok – a NAT és kerettantervek törvényi szabályozását figyelembe véve – változatos dokumentumokból (pl. diagram, táblázat, elsődleges és másodlagos források, térkép), illetve vizuális anyagokból (pl. plakát, kép, festmény, karikatúra) tevődnek össze.

Új területet jelent a digitális kompetenciafejlesztés, ezért számos tankönyvi feladat megoldását internethasználattal kapcsolták össze. Szintén újításnak tekinthető, hogy bizonyos történelmi helyzeteket, problémákat multiperspektivikus szemléleten keresztül mutatja be a tankönyv.

A fejlesztőfeladatokat több iskolában is kipróbálták és a további munkák során felhasználták a szaktanári összegzéseket. A diákok zöme kifejezetten pozitívan ítélte meg a feladatokat, de voltak olyan feladattípusok is, amelyekkel nehezebben boldogultak (pl. történelmi események hiteles rekonstrukciója, vagy újszerű forrásokból – viccek – való következtetések levonása).

„A képességfejlesztő-feladatok és a történelmi gondolkodás fejlesztése” fejezet jól szemlélteti, hogy a képességfejlesztő-feladatok kipróbálása számos nehézségbe ütközött. Kezdetben a tanártársadalom egy része kevés hajlandóságot mutatott a fejlesztőfeladatok tanórai bevezetésére azért, mert többletidőt igényel az órára való készülés, vagy azért, mert nehéz feladni a már jól bevált frontális tanítási szerepet, és a tanárnak váratlan tanórai interakciók sorára kell azonnal reagálnia.

A témához további 6 mintafeladat tartozik, melyek a 9–12. évfolyamok magyar és egyetemes történelem tananyagából egy-egy példán keresztül szemléltetik a történelmi szituációk különböző didaktikai feldolgozását (pl. kooperatív munkaforma, projektmódszer, drámapedagógiai módszerek stb.).

Véleményem szerint Kaposi József tanulmánya átfogó képet nyújt az elmúlt közel két évtized történelemtanításában végbement változásokról, nehézségekről, sikerekről és eredményekről. A kötet stílusa „olvasmányos”, jól követhető és érthető. Számos szakirodalmi hivatkozással lehetőséget ad az olvasónak a különböző hazai és nemzetközi tudományos elméletek megismerésére, illetve az OECD jelentések segítenek a magyar és az európai trendek megismerésére, összevetésére.

Kiemelkedő a mintafeladatok változatossága, ami a forrásközpontú tankönyvek jobb taníthatóságát, élményszerű tudásátadását helyezi előtérbe. Az egyes fejezetek végén található bibliográfiai gyűjtemény további olvasásra ösztönözheti a kollégákat. Igen ötletesnek találok a kötet borítóját, tipográfiai szempontból jó választás a TÖRTÉNELEM, TANTERV, TANKÖNYV, MÓDSZERTAN szavak Scrabble-szerű megjelenítése a tanulmány elején.⁸

Összegezve tehát, ajánlom Kaposi József tanulmánykötetét minden kollégának, aki elkötelezett híve a tanári megújulásnak, a módszertani kísérletezésnek és a régi, több évtizedes rutinok újragondolásának.

JEGYZETEK

¹ <http://www.kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2016/01/valogatott-tanulmanyok-II.pdf> [letöltés: 2017. 12.16.]

² A tankönyv szerepének változásai, 113–131.

³ Állampolgárságra, demokráciára nevelés, 135–152.

⁴ Az átalakuló tanárképzés és a kiépülő új pedagógiai szolgáltató rendszer kapcsolódási pontjai, 153–166.

⁵ A történelemtanítás kihívásai és lehetőségei az új Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek alapján, 167–200.

⁶ Történelmi gondolkodás és a problémaorientált tanítás, 9–26.; A fejlesztő- és a képességfejlesztő feladatok a történelmi gondolkodás kialakításában, 27–66.

⁷ <http://www.kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2016/01/valogatott-tanulmanyok-II.pdf>, 27.

Vö.: CsÍKSZENTMIHÁLYI Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

⁸ <http://www.kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2016/01/valogatott-tanulmanyok-II.pdf>, 7.